

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/68/58/95

„KRAJOBRAZ PO BITWIE” SPOŁECZNA INTERPRETACJA PRZYCZYŃ KONFLIKTU

KOMUNIKAT Z BADAŃ

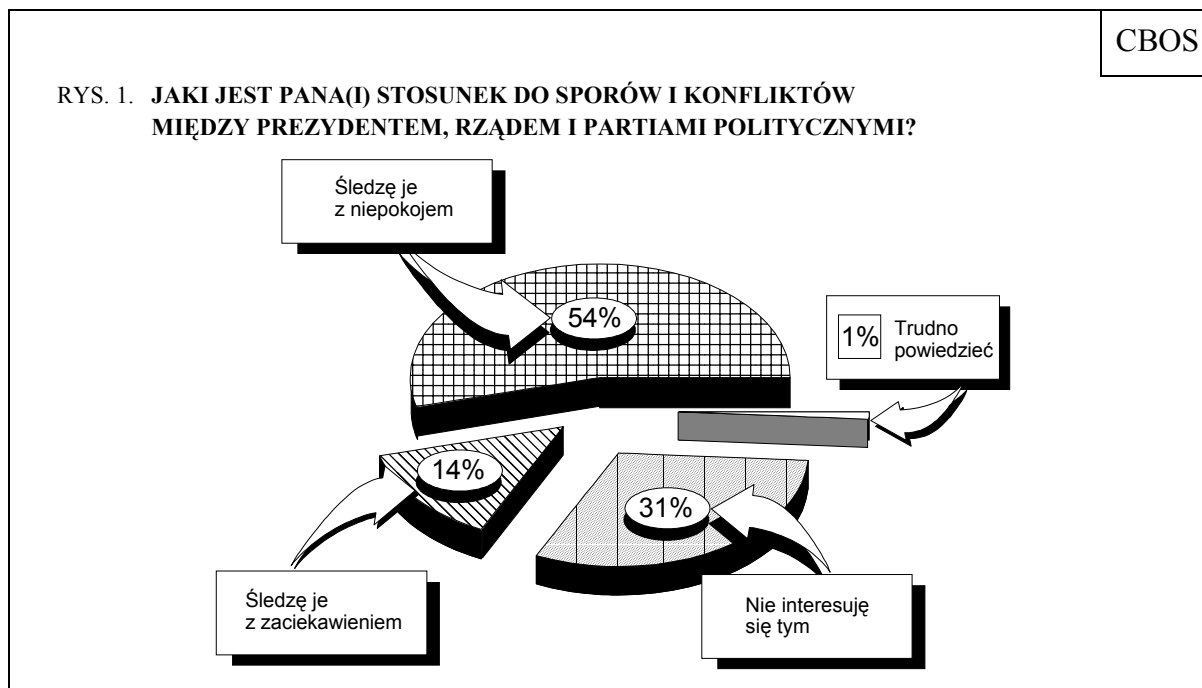
WARSZAWA, MARZEC '95

Konflikt, który doprowadził do upadku rządu premiera Pawlaka, należy już do przeszłości, wciąż jednak dyskutuje się o przyczynach jego powstania. Różne partie mają na ten temat rozmaite poglądy, rozbieżne opinie prezentują sami zainteresowani. Postrzeganie tych wydarzeń przez społeczeństwo było m.in. przedmiotem marcowego badania CBOS¹.

Zaciekawienie czy niepokój?

Większość ankietowanych z uwagą obserwuje wydarzenia na najwyższych szczeblach władzy, tylko niespełna jedna trzecia badanych deklaruje brak zainteresowania tego rodzaju konfliktami.

Ostatni kryzys polityczny między prezydentem a koalicją PSL-SLD wzbudził nie tylko zainteresowania, ale i obawy. Ponad połowa społeczeństwa przyjęła go z niepokojem.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (58), 4-6 marca ‘95, reprezentatywna próba losowa dorosłych mieszkańców kraju (N=1208).

Narastający spór polityczny wzbudził większy niepokój wśród osób oceniających, że sytuacja w kraju rozwija się w dobrym kierunku (62% wskazań) niż wśród zwolenników tezy przeciwnej (52%). Oznacza to, że obawy nie są związane z ogólnym niezadowoleniem - częściej niepokoją się ci, których zdaniem przez zawirowania i kłótnie polityczne możemy coś stracić.

Walka polityczna i spory na najwyższych szczeblach władzy są obojętne blisko połowie młodzieży do 24 roku życia². Zainteresowanie problemami tego rodzaju jest tym mniejsze, im mniejsza miejscowość zamieszkania respondenta. Na pozór wydaje się paradoksalne, że upadkiem chłopskiego premiera najmniej emocjonowali się mieszkańcy wsi, najczęściej zaś mieszkańcy największych aglomeracji. Wynika to jednak z mniejszego zainteresowania w środowisku wiejskim polityką w ogóle. Poziom zainteresowania konfliktami politycznymi jeszcze bardziej różnicuje wykształcenie, co zrozumiałe, gdyż jest to czynnik najsilniej przesądzający o uważnym śledzeniu wydarzeń politycznych.

Jeśli zatem ktoś obserwował ostatnie wydarzenia rozgrywające się na scenie politycznej, to były one dla niego głównie źródłem obaw. Chłodne zaciekawienie tym konfliktem przejawiają wszystkie grupy w podobnym stopniu. Stąd wyższy poziom niepokoju jest w tym przypadku przede wszystkim wynikiem większego zainteresowania polityką w ogóle.

Najbardziej zagrożeni ostatnim konfliktem politycznym czuli się mieszkańcy największych miast, osoby z wyższym wykształceniem i raczej starsze (powyżej 45 roku życia); wśród grup społeczno-zawodowych - pracownicy umysłowi i inteligencja. Najmniejsze obawy odczuwali pracownicy fizyczno-umysłowi, robotnicy niewykwalifikowani oraz rolnicy. Poziomu niepokoju nie różnicowały natomiast poglądy polityczne: zwolennicy lewicy i prawicy czuli się zaniepokojeni tymi wydarzeniami mniej więcej w takim samym stopniu. Stosunkowo duże, sięgające blisko 40% różnice między grupami społeczno-zawodowymi w poczuciu zagrożenia konfliktami na scenie politycznej wynikają zapewne stąd, że osoby interesujące się polityką częściej śledzą informacje i komentarze prezentowane w mediach, co - jak widać - raczej nie skłania do zachowania spokoju ducha. Służy zaś temu

² Zob. tabele aneksowe.

prosta nieświadomość - niezrozumienie albo ogólny dystans w stosunku do polityki. Stąd zapewne wyłaniający się z danych obraz swoistej politycznej nadwrażliwości wielkomiejskiej inteligencji. Pozostaje oczywiście kwestią otwartą, czy osoby te bardziej niepokoją się, gdyż lepiej rozumieją pojawiające się zagrożenia, czy też dlatego, że specyficzna polityzacja świadomości sprzyja łatwości ulegania stanom zbiorowej psychozy na tle politycznym, w których zagrożenia wydają się większe niż są w rzeczywistości.

Spoleczna interpretacja przyczyn konfliktu

Ostatnie wydarzenia na scenie politycznej kraju nawet w opinii specjalistów interpretowane są dość niejednoznacznie. Swoje opinie o źródłach tego konfliktu, ich przyczynach i skutkach ankietowani przedstawiali w odpowiedziach na pytanie otwarte.

	CBOS
Jakie, Pana(i) zdaniem, są przyczyny obecnego kryzysu w państwie?	
◆ Walka o władzę i wpływy, o „stołki”, pieniądze, korzyści dla poszczególnych ugrupowań, walka w imię własnych interesów kosztem interesów państwa	39%
◆ Przyczyny gospodarcze nie związane bezpośrednio z konfliktem politycznym - bezrobocie, inflacja, prywatyzacja, bieda	17%
◆ Zły, nieudolny i niesprawny rząd, zwalnianie reform przez rząd	15%
◆ Nadużywanie władzy przez prezydenta i jego otoczenie, działanie na granicy prawa, zła wola i utrudnianie pracy rządowi	15%
◆ Zły system polityczny: brak konstytucji, niejasne kompetencje, zła współpraca między różnymi instytucjami władzy, zbyt duża liczba partii politycznych	13%
◆ Niekompetencja klasy politycznej: demagogia, kłótniowość, niezdolność do kompromisów, brak zrozumienia	11%
◆ Korupcja we władzy, korupcja w rządzie	4%
◆ Zła praca parlamentu; nie zajmuje się tym, czym powinien	3%
◆ Skutek rządów komunistów, brak dekomunizacji	3%
◆ Walka związana z wyborami prezydenckimi	3%
◆ Niereprezentatywny układ sił w parlamencie	2%
Trudno powiedzieć	10%

Ostatni konflikt między prezydentem a koalicją rządową blisko dwie piąte ankietowanych zinterpretowało jako walkę o władzę i “podział łupów”, o możliwość obsadzania stanowisk państwowych swoimi ludźmi; walkę, w której zapomniano o obywatelach, celach ogólnospołecznych i racji stanu; w której najważniejsze były interesy partii, grup ludzi czy osobiste interesy polityków.

Część ankietowanych (17%) wychodząc w swej interpretacji poza kontekst ostatniego sporu politycznego, omawianego w całym bloku pytań, dopatruje się przyczyn obecnego kryzysu państwa przede wszystkim w trudnościach gospodarczych, a także złej sytuacji materialnej obywateli.

Podzielone są zdania na temat racji obu stron ostatniego sporu. Odsetek badanych sądzących, że przyczyna konfliktu tkwi w nieudolności rządu jest dokładnie taki sam, jak tych, którzy twierdzą, iż wywołały go raczej nadmierne ambicje i nadużywanie władzy przez prezydenta.

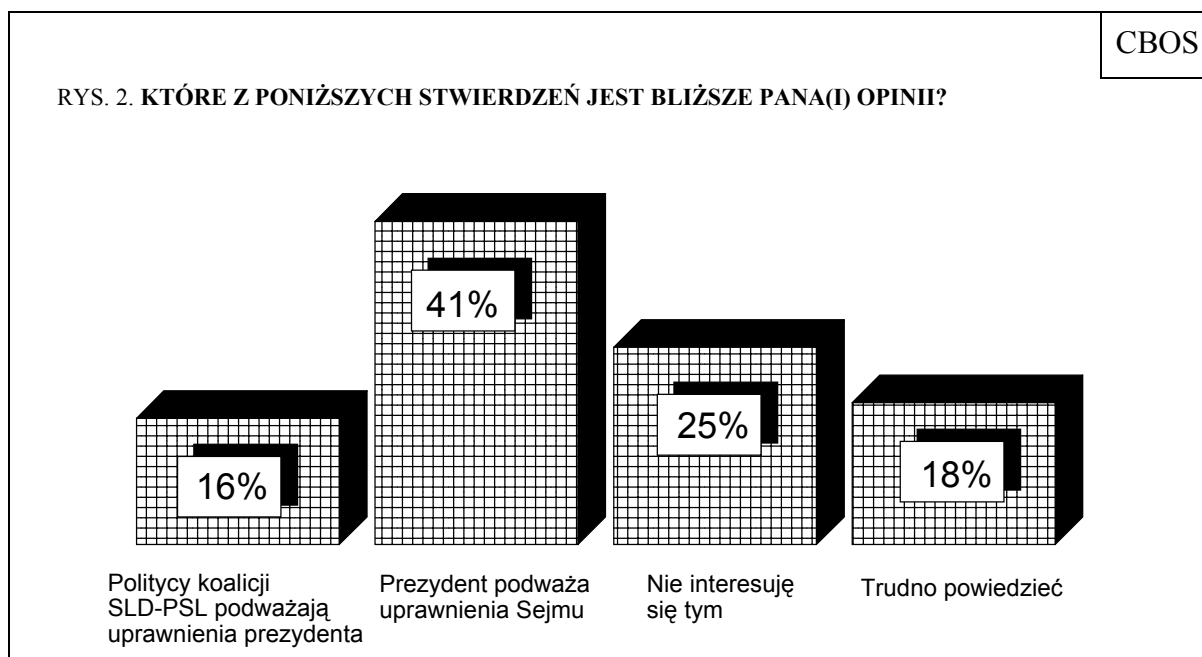
Wśród innych przyczyn kryzysu wymieniane są sprawy systemowe - nieuregulowanie podstawowych kwestii ustrojowych w konstytucji, niejasność kompetencji i zła współpraca między różnymi instytucjami władzy w państwie (wskazuje na nie co ósmy respondent).

Co dziewiąty ankietowany ma zastrzeżenia do polskiej klasy politycznej - przyczyny negatywnych zjawisk dostrzega w słabym przygotowaniu i braku kompetencji wśród ludzi sprawujących władzę, a także w ich charakterystyce psychologicznej: konfliktowości, nieskłonności do kompromisów, chęci postawienia na swoim za wszelką cenę.

Mniejsze odsetki wskazań otrzymały takie przyczyny jak: korupcja we władzy, skutki rządów komunistów, niereprezentatywność obecnego parlamentu czy lansowana przez niektórych teza, iż konflikt ten był w istocie zapoczątkowaniem kampanii prezydenckiej.

Jednym ze źródeł konfliktu między koalicją a prezydentem był trwający już od pewnego czasu spór o zakres kompetencji urzędu prezydenta. Lech Wałęsa zarzucał koalicji i premierowi chęć faktycznego ograniczenia jego uprawnień, dotyczących zwłaszcza tzw. resortów prezydenckich. Druga strona twierdziła z kolei, że uprawnienia te nie znajdują potwierdzenia w małej konstytucji, a ich istnienie wynikało do tej pory z dobrej woli koalicji

nadużywanej przez prezydenta. Spór ten przekształcił się w otwartą walkę, w której z czasem pojawiły się i inne argumenty. Zapytaliśmy ankietowanych o ich “definicję sytuacji” i stosunek do stron konfliktu.

Największa grupa badanych opowiedziała się za stwierdzeniem, że to prezydent podważa uprawnienia Sejmu. Byli to najczęściej respondenci o lewicowych poglądach politycznych, nie biorący udziału w praktykach religijnych, mający wyższe wykształcenie i największe dochody na osobę w rodzinie, a także mieszkańcy regionu środkowozachodniego. W grupach społeczno-zawodowych najbardziej krytyczni wobec prezydenta byli przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz uczniowie i studenci.

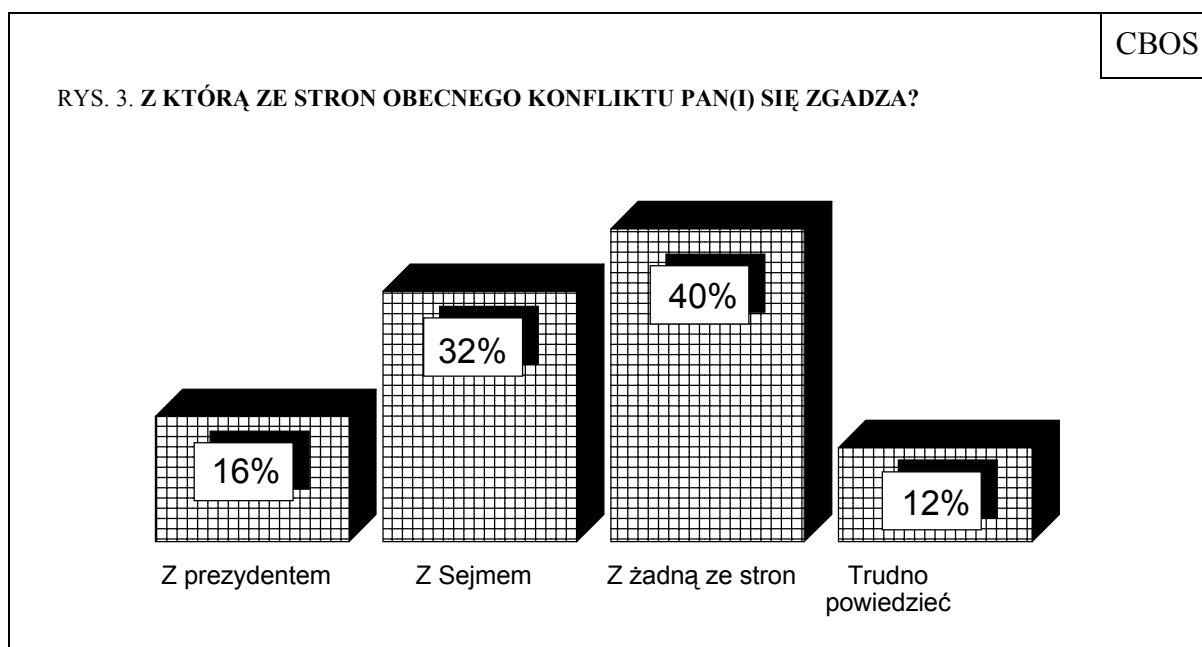
Tylko co szósty ankietowany poparł w tym sporze racje prezentowane przez prezydenta. Bardziej szczegółową charakterystykę zwolenników prezydenta i koalicji przedstawiamy w dalszej części komunikatu.

Rozkład społecznego poparcia

Przytoczone deklaracje mówią raczej o społecznym poparciu dla stron konfliktu niż o prawnym meritum sporu, w którego rozwiązaniu *vox populi* nie ma znaczenia rozstrzygającego. Miarą tego poparcia są również oceny działalności skonfliktowanych stron

w ostatnim miesiącu. I w tym przypadku zdecydowanie większym poparciem ankietowanych cieszyła się działalność Sejmu niż działania podejmowane przez prezydenta³. O niekorzystnym wpływie Lecha Wałęsy na sytuację w kraju przekonana była ponad połowa respondentów (56%), w przypadku Sejmu opinię taką wyraziła nieco ponad jedna trzecia ankietowanych (37%).

Deklarując swoje sympatie dla stron konfliktu, respondenci również opowiadają się raczej po stronie parlamentu niż prezydenta. Tylko co szóstemu z ankietowanych bardziej trafiają do przekonania argumenty Lecha Wałęsy. Najlicniejsza grupa badanych nie identyfikuje się jednak z żadną ze stron.

Bezzstronność wobec konfliktu, bo tak chyba należy tłumaczyć nieutożsamianie się z żadną ze stron, najczęściej zachowują najmlodszy respondenci (do 24 roku życia), mieszkańcy największych aglomeracji, osoby źle oceniające swoje warunki materialne oraz nie mające sprecyzowanych poglądów politycznych. Częściej czynią to także pracownicy sfery budżetowej, a w grupach społeczno-zawodowych przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, robotnicy niewykwalifikowani, osoby bezrobotne oraz uczniowie i studenci.

³ Por. komunikat CBOS „Prezydent Lech Wałęsa i jego współpracownicy”, marzec ‘95.

Z żadną ze stron konfliktu nie zgadza się ponad połowa osób zdecydowanych oddać swój głos w najbliższych wyborach na partie wchodzące w skład Porozumienia 11 Listopada (56% wskazań) oraz Unię Wolności (51%).

Najbardziej sprecyzowane sympatie i - jak można się domyślać - również poglądy na konflikt mają prywatni przedsiębiorcy, najczęściej popierający prezydenta w tym sporze, oraz jego najwięksi przeciwnicy - osoby o lewicowych poglądach politycznych. Poza lewicą racje Sejmu najczęściej popierają badani z wyższym wykształceniem, mające największy dochód na osobę w rodzinie i nie biorące udziału w praktykach religijnych. Spośród elektoratów partyjnych największego poparcia udzielają Sejmowi osoby zamierzające głosować na SLD (71%), PSL (48%) i Unię Pracy (44%). Natomiast po stronie prezydenta najwyraźniej opowiadają się badani o poglądach prawicowych oraz potencjalni wyborcy BBWR (51%), Sekretariatu Ugrupowań Prawicowych, w skład którego wchodzi m.in. Akcja Polska, SLCh i Ruch III Rzeczypospolitej (51%), a także wyborcy NSZZ „Solidarność” (48%).

Psychologowie i specjaliści od społecznej komunikacji stwierdzają, że kluczowym elementem dla zrozumienia cudzych działań jest dotarcie do ich intencji. Podobnie jest z działaniami politycznymi, choć w tym przypadku świat intencji jest wyjątkowo nieprzejrzysty. W ostatnich decyzjach prezydenta opinia społeczna dostrzegła raczej dążenie do wzmocnienia władzy niż troskę o dobro kraju.

Wyniki badania wskazują, że opinie o intencjach prezydenta zależą przede wszystkim od tego, której stronie przyznaje się racje w tym sporze.

Tabela 1

w procentach

Czym, Pana(i) zdaniem, kieruje się prezydent w obecnym kryzysie politycznym?	Z którą ze stron obecnego konfliktu Pan(i) się zgadza?		
	Z prezydentem	Z Sejmem	Z żadną ze stron
Troską o sprawy kraju	72	2	10
Dążeniem do wzmocnienia swojej władzy	19	97	79

W tabeli pominięto odpowiedzi “trudno powiedzieć”.

Należy zauważyć istnienie pewnej grupy zwolenników prezydenta, dla których - jak można sądzić - dążenie do wzmocnienia władzy tego urzędu nie jest niczym nagannym, a także całkowity brak życzliwości w odczytywaniu działań prezydenta wśród jego przeciwników. Osoby starające się zachować bezstronność również zdecydowanie częściej dopatrują się w działaniach podejmowanych przez prezydenta dążenia do wzmocnienia władzy niż troskę o interesy kraju.

Prezydent a nowy rząd

W momencie przeprowadzania badania nie było jeszcze wiadomo, czy prezydent zaakceptuje rząd sformowany przez Józefa Oleksego. W razie niepowołania przez Lecha Wałęsę Rady Ministrów desygnowanej przez Sejm i zaostrzenia konfliktu część polityków koalicji rządowej zapowiedziała postawienie prezydenta przed Trybunałem Stanu. Tylko jedna trzecia badanych stwierdziła, że w tych okolicznościach nie byłaby to decyzja właściwa. Licniejszy odsetek respondentów byłby skłonny zaakceptować tego rodzaju rozwiązanie.

Tabela 2 w procentach

Politycy koalicji SLD-PSL zapowiadają, że jeśli prezydent nie powoła rządu wybranego przez Sejm, postawią prezydenta przed Trybunałem Stanu. Czy, Pana(i) zdaniem, byłoby to słuszne czy też nie?	
Słuszne	42
Niesłuszne	33
Trudno powiedzieć	25

Zróznicowania w postrzeganiu zasadności hipotetycznego postawienia Lecha Wałęsy przed Trybunałem Stanu również w tym przypadku są związane z generalną oceną jego pracy na stanowisku prezydenta. Osoby oceniające ją pozytywnie uważają, że nawet gdyby prezydent nie powołał nowego rządu, to groźby jego adwersarzy są nieuzasadnione. Przeciwnego zdania są ankietowani negatywnie oceniający jego prezydenturę.

Tabela 3

w procentach

Politycy koalicji SLD-PSL zapowiadają, że jeśli prezydent nie powoła rządu wybranego przez Sejm, postawią prezydenta przed Trybunałem Stanu. Czy, Pana(i) zdaniem, byłoby to słuszne czy też nie?	Czy, Pana(i) zdaniem, prezydent Lech Wałęsa dobrze wykonuje swoje obowiązki?	
	Dobrze	Źle
Słuszne	16	60
Niesłuszne	64	21
Trudno powiedzieć	20	19
Ogółem	30	56

W tabeli pominięto odpowiedzi "trudno powiedzieć".

Jak widać, tylko niecała jedna trzecia społeczeństwa jest zdania, że Lech Wałęsa - używając jego określenia - "dosyć dobrze pracuje" na swoim stanowisku. Większość badanych uważa, że nie wywiązuje się on ze swoich obowiązków. Warto jednak zaznaczyć, że nieco więcej jest osób dobrze oceniających pracę obecnego prezydenta niż skłonnych uznać jego racje w sporze z koalicją.

Zwolennicy i przeciwnicy prezydenta

Spór polityczny między koalicją rządową a prezydentem ujawnił pewną polaryzację polityczną poglądów na temat działań podejmowanych przez Lecha Wałęsę. W odpowiedziach na wszystkie przedstawione wyżej pytania po stronie prezydenta stosunkowo częściej opowiadały się te same grupy respondentów. Podobnie odsetek zwolenników Sejmu i koalicji rządowej stanowiły mniej więcej te same - ze względu na charakterystykę społeczno-zawodową czy cechy demograficzne - grupy ankietowanych. Nie są to oczywiście grupy liczebnie równoważne - odsetek zwolenników działań prezydenta nawet w najbardziej optymistycznych dla niego przypadkach nie przekracza jednej piątej ogółu badanych. Niemniej jednak wydaje się, że po okresie wyraźnego spadku obecnie poziom ten jest dość stabilny⁴.

⁴ Zob. komunikat CBOS „Instytucje publiczne w opinii społeczeństwa”, marzec '95.

Należy zauważyć, że w społecznym odbiorze ostatni spór miał przede wszystkim charakter polityczny, natomiast podnoszone w nim kwestie merytoryczne, takie jak sprawa budżetu czy kwestia progów podatkowych, odgrywały rolę drugorzędną. Czynnikiem najsilniej różnicującym stosunek do *dramatis personae* analizowanego konfliktu są poglądy polityczne - racje prezydenta dużo częściej znajdują poparcie wśród zwolenników prawicy, a generalnie są odrzucane przez osoby określające swoje poglądy jako lewicowe.

Tabela 4

w procentach

Które z poniższych stwierdzeń jest bliższe Pana(i) opinii?	Deklarowane poglądy polityczne		
	lewicowe	centrowe	prawicowe
Politycy koalicji SLD-PSL podważają uprawnienia prezydenta	7	15	33
Prezydent podważa uprawnienia Sejmu	68	45	27
Nie interesuję się tym	15	25	16
Trudno powiedzieć	10	15	24
	100	100	100
Z którą ze stron obecnego konfliktu Pan(i) się zgadza?	lewicowe	centrowe	prawicowe
Z prezydentem	6	12	37
Z Sejmem	57	32	15
Z żadną ze stron	29	44	39
Trudno powiedzieć	8	12	9
	100	100	100
Czym, Pana(i) zdaniem, kieruje się prezydent w obecnym kryzysie politycznym?	lewicowe	centrowe	prawicowe
Troską o sprawy kraju	7	17	35
Dążeniem do wzmocnienia swojej władzy	90	76	57
Trudno powiedzieć	3	7	8
	100	100	100
Politycy koalicji SLD-PSL zapowiadają, że jeśli prezydent nie powoła rządu wybranego przez Sejm, postawią prezydenta przed Trybunałem Stanu. Czy, Pana(i) zdaniem, byłoby to słuszne czy też nie?	lewicowe	centrowe	prawicowe
Słuszne	69	46	23
Niesłuszne	18	34	60
Trudno powiedzieć	13	20	17
	100	100	100

Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, że nie cała prawica, lecz tylko jej część (wielkość oscylująca między jedną czwartą a nieco ponad jedną trzecią) poparła racje Lecha Wałęsy w jego sporze z koalicją. Natomiast zdecydowana większość lewicy odrzuciła jego argumenty.

Polityczny charakter ostatniego sporu jeszcze wyraźniej uwidacznia się w rozkładzie opinii wśród potencjalnych elektoratów poszczególnych partii. We wszystkich odpowiedziach zwolennikami racji prezydenta byli najczęściej sympatycy BBWR, Sekretariatu Ugrupowań Prawicowych oraz NSZZ „Solidarność”. Głosy tych ostatnich podzieliły się jedynie w przypadku ocen intencji prezydenta - odsetek stwierdzających, że Wałęsa kieruje się troską o dobro kraju, był zbliżony do odsetka tych, którzy uważali, iż jego celem jest dążenie do wzmocnienia swojej władzy. Natomiast zwolennikami koalicji i Sejmu, a tym samym zdecydowanymi przeciwnikami prezydenta byli przede wszystkim potencjalni wyborcy SLD, PSL oraz Unii Pracy.

Fragmentaryczność poparcia dla Lecha Wałęsy wśród przeciwników obecnego układu politycznego znajduje potwierdzenie w opiniach osób niezadowolonych z rządu Waldemara Pawlaka oraz przeciwników obecnego Sejmu.

Nawet badani, którzy negatywnie oceniają wyniki działalności gabinetu Pawlaka, częściej zgadzają się z opinią, iż to raczej prezydent podważa uprawnienia Sejmu (35%), niż że koalicja chce pozbawić prezydenta jego uprawnień (22%). Nie wszyscy też respondenci niezadowoleni z pracy rządu okazują się zwolennikami Lecha Wałęsy - tyle samo jest wśród nich zgadzających się z prezydentem, co przyznających rację Sejmowi.

Także krytycy obecnego Sejmu, którzy sądzą, że nie służy on dobrze społeczeństwu, w sporze z prezydentem jednak nieco częściej właśnie parlamentowi przyznają rację (33% wskazań), a nie odwrotnie (21%).

Jeszcze gorzej kształtują się oceny intencji Lecha Wałęsy - przeciwnicy rządu wyraźnie częściej (67%) dostrzegają w działalności prezydenta jedynie chęć wzmocnienia swojej władzy, a nie troskę o dobro kraju. Podobny rozkład opinii odnotowaliśmy wśród krytyków obecnego Sejmu (70%).

Brak sympatii dla rządu Waldemara Pawlaka czy nawet kontestowanie obecnego parlamentu nie oznacza więc jeszcze poparcia dla Lecha Wałęsy i jego argumentów. Jedynie zwolennicy prezydentury Lecha Wałęsy (uznający że jego działalność dobrze służy

społeczeństwu) częściej akceptują lansowaną przez niego definicję sytuacji i częściej wystawiają oceny pozytywne podejmowanym przez niego działaniom. Zróżnicowania te mogą być właśnie wskaźnikiem owej polaryzacji - dla postawy wobec konfliktów istotniejsze wydają się sympatie polityczne, nie zaś poglądy na typ proponowanych rozwiązań.

Czynnikiem wyznaczającym bardziej pozytywny stosunek do działań prezydenta jest - poza prawicowością - częstość praktyk religijnych. Osoby, które biorą w nich udział kilka razy w tygodniu, w większym stopniu akceptują racje i działania Lecha Wałęsy, natomiast niepraktykujący zdecydowanie częściej je odrzucają.

Wśród grup społeczno-zawodowych zwolennikami racji prezydenta częściej niż pozostali badani okazują się prywatni przedsiębiorcy - zapewne dlatego, że polityka rządu Waldemara Pawlaka raczej im nie sprzyjała.

Natomiast osoby niechętne prezydentowi i jego działaniom to - poza zwolennikami lewicy i niepraktykującymi - najczęściej respondenci z wyższym wykształceniem, kadra kierownicza i inteligencja, pracownicy umysłowi niższego szczebla, robotnicy, a także osoby o najwyższych dochodach. Warto podkreślić ten ostatni fakt, oznacza to bowiem, że kwestia utrzymania podwyższonych progów podatkowych, której zaskarżenie i ewentualne cofnięcie przyniosłoby największe korzyści właśnie tej grupie respondentów, nie zadecydowała o ich poparciu dla prezydenta.

W stosunku do prezydenta dają się również zauważyć pewne, choć niewielkie, zróżnicowania terytorialne. Nieco bardziej niż inni sprzyjają mu mieszkańcy największych aglomeracji. Za bardziej "prowałęsowskie" można też uznać regiony: środkowy i północny, a największą niechęcią wobec jego ostatnich działań wyróżniają się mieszkańcy regionów: środkowozachodniego i zachodniego.

Wydaje się, że w wyniku ostatniego konfliktu obóz polityczny Lecha Wałęsy stał się bardziej wyrazisty. Poza tradycyjnym poparciem udzielanym mu na zasadzie podobieństwa normatywno-kulturowego (częstość praktyk religijnych) pojawił się czynnik racjonalnego wyboru dokonywanego na zasadzie odrębności interesów - większe niż przeciętnie poparcie ze strony prywatnych przedsiębiorców. Nie jest to jednak silna przesłanka, o czym przekonują deklaracje osób najlepiej zarabiających.

Ostatni kryzys polityczny przez większość społeczeństwa został przyjęty z zaniepokojeniem. O postawach przyjmowanych wobec stron tego sporu najsilniej decydowały sympatie polityczne. Sprawy merytoryczne dla większości ludzi były trudne do rozszyfrowania i zrozumienia, bądź też rzeczywiście były jedynie instrumentem w walce podejmowanej z całkiem innych powodów. Owa polityzacja zapewne sprawiła, że wśród ankietowanych silne jest przekonanie o alienacji władzy, a może szerzej - całej klasy politycznej. Politycy zajmują się swoimi grami, zapominając o podmiocie władzy, o którą walczą, czyli społeczeństwie, i nie rozwiązanych problemach, z którymi ludzie - w swoim odczuciu osamotnieni - muszą się borykać na co dzień.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Jaki jest Pana(i) stosunek do sporów i konfliktów między prezydentem, rządem i partiami politycznymi? 1 - Śledzę je z zaciekawieniem; 2 - Śledzę je z niepokojem; 3 - Nie interesuję się tym

	(%)			
	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	14	54	31	1201
Płeć				
Mężczyźni	20	56	24	577
Kobiety	10	53	37	624
Wiek				
do 24 lat	12	39	48	122
25-34	16	46	38	199
35-44	16	59	25	306
45-54	12	65	23	203
55-64	16	62	22	179
65 lat i więcej	13	47	40	193
Miejsce zamieszkania				
Wieś	13	47	40	474
Miasto do 20 tys.	14	53	33	136
od 21 do 100 tys.	15	54	30	234
101-500 tys.	16	61	23	200
501 tys. i więcej mieszk.	16	69	14	158
Region				
Północny	21	54	26	121
Zachodni	8	57	34	134
Środkowo-zachodni	12	62	26	173
Środkowy	17	55	28	217
Wschodni	13	51	37	157
Południowo-wschodni	13	54	34	157
Południowo-zachodni	18	49	33	202
Wykształcenie				
Podstawowe	13	43	45	418
Zasadnicze zawodowe	14	54	32	333
Średnie	17	63	20	361
Wyższe	15	77	8	89
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	9	80	12	79
Prac. umysł. niż. szczebla	11	71	18	94
Pracownicy fiz. - umysł.	25	44	31	46
Robotnicy wykwalifikowani	17	53	30	145
Robotnicy niewykwalifik.	17	46	37	58
Rolnicy	12	48	40	112
Prywatni przedsiębiorcy	22	57	20	70
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	15	54	32	398
Uczniowie i studenci	12	38	49	32
Bezrobotni	10	45	45	101
Gospodynie domowe i inni	13	52	35	64
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	14	67	19	118
Sektor państwowy	19	57	24	165
Sektor prywatny	14	59	27	199
Spółdzielczość	17	65	18	24
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 125 zł	14	44	42	288
125 - 199	13	60	27	217
200 - 274	17	48	35	335
275 - 324	10	67	23	135
325 i powyżej	16	65	20	202
Ocena własnych war. mater.				
Złe	15	53	33	465
Średnie	13	56	32	534
Dobre	19	55	26	202
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	5	53	42	80
Raz w tygodniu	14	55	31	697
Kilka razy w roku	14	52	34	294
W ogóle nie uczestniczy	22	57	21	131
Poglądy polityczne				
Lewica	19	64	17	257
Centrum	14	59	27	359
Prawica	17	61	22	283
Trudno powiedzieć	9	34	57	286

Tabela 2. Które z poniższych stwierdzeń jest bliższe Pana(i) opinii?
 1 - Politycy koalicji SLD-PSL podważają uprawnienia prezydenta;
 2 - Prezydent podważa uprawnienia Sejmu; 3 - Nie interesuję się tym (%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	16	41	25	18	1207
Płeć					
Mężczyźni	17	45	21	17	578
Kobiety	14	38	29	19	629
Wiek					
do 24 lat	15	33	36	16	122
25-34	12	48	27	12	199
35-44	16	43	22	18	306
45-54	17	45	21	17	203
55-64	17	43	19	22	179
65 lat i więcej	16	31	32	21	198
Miejsce zamieszkania					
Wieś	12	36	30	22	479
Miasto do 20 tys.	15	41	29	15	137
od 21 do 100 tys.	20	40	27	13	234
101-500 tys.	14	51	20	14	200
501 tys. i więcej mieszk.	22	46	11	20	158
Region					
Północny	16	44	25	14	122
Zachodni	19	40	24	17	134
Środkowo-zachodni	11	52	27	11	174
Środkowy	23	40	17	20	219
Wschodni	9	42	22	28	160
Południowo-wschodni	16	36	28	20	197
Południowo-zachodni	13	39	34	14	202
Wykształcenie					
Podstawowe	15	32	32	20	423
Zasadnicze zawodowe	14	40	28	18	333
Średnie	17	50	20	13	362
Wyższe	17	55	4	24	89
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	13	56	9	22	79
Prac. umysł. niż. szczebla	17	47	24	12	94
Pracownicy fiz.- umysł.	20	39	17	24	47
Robotnicy wykwalifikowani	14	41	32	12	145
Robotnicy niewykwalifik.	13	48	23	17	58
Rolnicy	11	38	28	23	112
Prywatni przedsiębiorcy	26	37	16	21	70
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	16	40	25	19	404
Uczniowie i studenci	11	50	29	10	32
Bezrobotni	10	40	37	13	100
Gospodynie domowe i inni	22	31	29	18	64
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	19	42	20	19	118
Sektor państwowy	16	49	20	14	165
Sektor prywatny	18	44	23	16	199
Spółdzielczość	6	43	31	20	25
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 125 zł	11	39	31	19	289
125 - 199	23	36	25	15	219
200 - 274	14	39	29	19	336
275 - 324	15	45	19	21	136
325 i powyżej	18	52	15	16	203
Ocena własnych war. mater.					
Złe	15	37	29	18	465
Średnie	14	43	25	19	540
Dobre	20	47	19	14	202
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	23	14	40	23	82
Raz w tygodniu	15	42	25	17	699
Kilka razy w roku	16	42	24	17	297
W ogóle nie uczestniczy	11	51	17	21	130
Poglądy polityczne					
Lewica	7	68	15	9	258
Centrum	15	45	25	15	369
Prawica	33	27	16	24	283
Trudno powiedzieć	8	27	43	23	291

Tabela 3. Z którą ze stron obecnego konfliktu Pan(i) się zgadza?

(%)

	Z prezydentem	Z Sejmem	Z żadną	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	16	32	40	13	1208
Płeć					
Mężczyźni	18	34	40	9	579
Kobiety	14	30	40	16	629
Wiek					
do 24 lat	15	22	48	15	122
25-34	11	36	45	8	199
35-44	18	32	39	11	307
45-54	16	35	38	10	203
55-64	18	33	34	15	179
65 lat i więcej	14	29	38	19	198
Miejsce zamieszkania					
Wieś	15	31	39	16	479
Miasto do 20 tys.	14	39	35	12	137
od 21 do 100 tys.	20	35	35	11	234
101-500 tys.	14	31	45	10	200
501 tys. i więcej mieszk.	18	24	48	10	159
Region					
Północny	19	34	42	5	122
Zachodni	14	36	38	12	134
Środkowozachodni	11	38	40	12	174
Środkowy	19	29	36	16	219
Wschodni	15	33	36	15	160
Południowo-wschodni	19	29	39	13	198
Południowo-zachodni	12	27	47	13	202
Wykształcenie					
Podstawowe	15	27	40	18	423
Zasadnicze zawodowe	17	30	40	13	334
Średnie	17	36	38	8	362
Wyższe	12	40	44	4	89
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	10	35	49	6	79
Prac. umysł. niż. szczebla	13	42	41	4	94
Pracownicy fiz.- umysł.	15	26	40	19	47
Robotnicy wykwalifikowani	16	31	43	10	145
Robotnicy niewykwalifik.	13	36	46	6	58
Rolnicy	18	27	37	17	112
Prywatni przedsiębiorcy	39	24	32	5	70
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	15	33	35	17	404
Uczniowie i studenci	11	38	48	4	32
Bezrobotni	12	28	46	13	101
Gospodynie domowe i inni	17	23	44	17	64
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	17	30	47	6	118
Sektor państwowy	13	33	43	11	165
Sektor prywatny	23	33	38	6	199
Spółdzielczość	0	44	44	12	25
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 125 zł	15	29	42	14	290
125 - 199	20	25	41	13	219
200 - 274	13	35	39	14	336
275 - 324	18	31	41	11	136
325 i powyżej	16	42	35	7	203
Ocena własnych war. mater.					
Złe	17	26	45	12	466
Średnie	14	34	38	14	540
Dobre	20	37	34	9	202
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	20	17	40	23	82
Raz w tygodniu	16	32	40	12	699
Kilka razy w roku	15	31	41	13	297
W ogóle nie uczestniczy	11	42	36	11	131
Poglądy polityczne					
Lewica	6	57	29	8	258
Centrum	12	32	44	12	369
Prawica	37	15	39	8	284
Trudno powiedzieć	9	24	45	22	291